

Slimību profilakses un
kontroles centrs

Alkohola aprites un lietošanas sekas Latvijā saistībā ar Covid-19 pandēmiju

Rīga, 2020

Autori: Laura Isajeva, Aija Pelne
Redaktori: Jana Lepiksone

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce obligāta.

© Slimību profilakses un kontroles centrs
© Isajeva, L., Pelne, A.

Slimību profilakses un kontroles centrs:

Direktore: Iveta Gavare

Adrese: Dunties 22, Rīgā, LV 1005

Tālrunis: 67501590

Fakss: 67501591

E-pasts: pasts@spkc.gov.lv

Mājaslapa: www.spkc.gov.lv

Ziņojums sagatavots sadarbībā ar Veselības ministriju.

Vēlamies izteikt pateicību iestādēm par atsaucību datu sniegšanā.

Saturs

1. Situācijas apraksts	3
2. Rezultāti	6
2.1. Alkoholisko dzērienu aprites izmaiņas.....	6
2.2. Transportlīdzekļu vadīšana alkohola reibumā.....	7
2.3. Neatliekamās medicīniskās palīdzības izsaukumi saistībā ar alkohola reibumu.	9
2.4. Ārstēšanas pakalpojumi pacientiem ar veselības traucējumiem alkohola lietošanas dēļ.....	11
2.5. Pārkāpumi un konflikti, kas saistīti ar pārmērīgu alkohola lietošanu	13
3. Rezultātu kopsavilkums.....	17
4. Rezultātu analīze	18

1. Situācijas apraksts

Covid-19 vīrusa izplatības ierobežošanai gandrīz visā pasaulē tika ieviesti tādi profilaktiski pasākumi kā sociālā distancēšanās, pasākumu un izklaides vietu slēgšana vai darba laika ierobežojumi, attālinātais darbs un mācības no mājām, izmaiņas veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanas kārtībā un to pieejamības samazināšanās, ceļošanas un starptautisko pārvadājumu ierobežojumi. Tas nozīmē, ka izolācijā mājās šajā laika periodā paliek milzīgs cilvēku skaits. Šie pasākumi noteikti veicina Covid-19 vīrusa izplatības mazināšanos, bet tajā pašā laikā tie skar daudzas citas dzīves jomas. Ieviesti pasākumi mainījuši cilvēku ikdienu un paradumus, tajā skaitā arī alkohola lietošanas paradumus.

PVO vērš uzmanību, ka alkohola lietošana sociālās distancēšanās laikā var palielināties. Piemēram, cilvēki var palielināt savu ierasto alkohola patēriņu, lai mazinātu trauksmi, izklaidētos un mazinātu garlaicību, strādājot mājās attālināti, cilvēki var atļauties lietot alkoholiskos dzērienus arī darba laikā. Ņemot vērā, ka izglītības iestādes nodrošināja mācības attālināti, bērni un jaunieši arī pavadīja daudz laika mājās, tajā pašā laikā alkoholisko dzērienu krājumu pieejamība nepilngadīgām personām mājās varēja palielināties. Daudzi cilvēki sāka veidot alkohola, it īpaši stipro alkoholisko dzērienu, uzkrājumus ar nolūku izmantot tos roku un virsmu dezinfekcijai. Tāpat izplatījās arī mīti, kas saistīti ar alkohola spējām iznīcināt Covid-19 vīrusu un cīnīties ar saslimšanas simptomiem, lietojot alkoholu iekšķīgi. PVO akcentē, ka tie ir mīti, un alkohola lietošana var tikai pavājināt imunitāti, kā arī veicināt hronisko un psihisko slimību attīstību.¹

Pētījumā, kas tika veikts Kanādā, tika konstatēts, ka 18% iedzīvotāju, kuri pavadījuši laiku mājās vai pašizolācijā, alkohola lietošanas daudzums un biežums palielinājies, tomēr ievērojama iedzīvotāju daļa (70%) ziņo, ka viņu alkohola lietošanas paradumi nav mainījušies. Visbiežāk par alkohola patēriņa pieaugumu ziņojuši cilvēki vecumā no 35 līdz 54 gadiem. Iedzīvotāji, kuri ziņojuši par alkohola lietošanas pieaugumu, norāda ka visbiežāk tas ir saistīts ar neregulāro un brīvo dzīves režīmu (51%), garlaicību (49%), stresu (44%) un vientulību (19%).²

Pieaugot alkohola patēriņam sociālās distancēšanās un pašizolācijas laikā, var pieaugt arī netiešās ar alkoholu lietošanu saistītās sekas. Piemēram, alkohola lietošana ir cieši saistīta ar vardarbību mājās, kas vērsta pret tuvākiem ģimenes locekļiem. PVO aktualizē problēmu, ka daudzas Eiropas valstis, tostarp Beļģija, Bulgārija, Francija, Īrija, Krievijas Federācija, Spānija, Apvienotā Karaliste un citas, ziņo par starppersonu vardarbības gadījumu pieaugumu - ieskaitot vardarbību pret sievietēm un vīriešiem, intīmo partneri un bērniem- Covid-19 pandēmijas laikā. Lai arī datu pieejamība ir neliela, dalībvalstis ziņo arī par to, ka šī gada aprīlī ārkārtas izsaukumu skaits, kad tuvie partneri ir cietuši no vardarbības, Eiropas valstīs ir palielinājies par 60%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu.

¹ WHO Europe. 2020. Fact sheet - Alcohol and COVID-19: what you need to know.

² Canadian Centre on Substance Use and Addiction. 2020. COVID-19 and Increased Alcohol Consumption: NANOS Poll Summary Report

Tiešsaistes pieprasījumu (zvanu) skaits vardarbības novēršanas atbalsta uzticības tālruniem ir pieaudzis līdz 5 reizēm.^{3, 4}

Ar alkoholu lietošanu saistītās sekas ir arī CSNg, kurus izraisījuši vadītāji alkohola reibumā. Izvairoties no sabiedriskā transporta izmantošanās, daži var dot priekšroku pārvietoties ar privāto automašīnu, tajā pašā laikā, ja pieaug autovadītāju alkohola patēriņš, var pieaugt arī CSNg skaits alkohola lietošanas dēļ. Tajā pašā laikā var sagaidīt, ka kopējas CSNg skaits var samazināties, jo lielāka daļa cilvēku paliek mājās un kopējais transportlīdzekļu skaits uz ielām ārkārtējās situācijas laikā samazinājās.

Lai mazinātu Covid-19 vīrusa izplatību ārstniecībās iestādēs, tika ievesti ierobežojumi veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšanas kārtībā. Ambulatori pakalpojumi pēc iespējas tika nodrošināti attālināti, tajā skaitā arī ambulatori pakalpojumi narkoloģijā, piemēram, sniedzot konsultācijas pa telefonu vai nodrošinot lielāku medikamentu daudzuma pieejamību personai, kas tiek izrakstīti vienā reizē ga ilgstošākam laika periodam. Tā, piemēram, ekspresspētījuma rezultāti liecina, ka Rīgas Psihiatrijas un Narkoloģijas Centra sniegto pakalpojumu skaits attālināti aprīlī ievērojami pieaudzis un klātienē sniegto pakalpojumu skaits samazinājies. Tomēr kopējais pakalpojumu skaits samazinājies un pārsvarā šie pakalpojumi tika nodrošināti pacientiem, kuri uzsākuši ārstēšanu jau iepriekš. Pacientiem, kuri vēlējās uzsākt ārstēšanu no alkohola vai narkotiku atkarības, varēja rasties grūtības saņemt pirmreizējo speciālista konsultāciju klātienē, kamēr tika ieviesti šāda veida ierobežojumi.⁵

PVO norāda, ka pastāv iespēja, ka pateicoties sociālās dzīves ierobežojumiem, alkohola patēriņš noteiktajās iedzīvotāju grupās var arī samazināties. Slēdzot un ierobežojot bārus, restorānus, ierobežojot dažādus kultūras pasākumus un veikalu darba laiku, samazinās alkohola pieejamība, kā arī sociālās distancēšanās noteikumi veicina izvairīšanos no dalības kopīgos pasākumos, kuros parasti varētu tikt lietots alkohols.⁶ Kanādā veiktā pētījuma rezultāti liecina, ka 12% iedzīvotāju norāda, ka ārkārtējās situācijas laikā, ievērojot izolāciju mājās, alkohola lietošana ir samazinājusies. Kā alkohola patēriņa samazinājuma iemesli visbiežāk tika minēti socializācijas iespēju trūkums (61%), vēlme uzlabot un saglabāt stipru veselību, lai būtu vieglāk pārslimot vīrusu (36%), maz palicis krājumos (11%), pārmērīga aizņemtība (8%) un nepieciešamība rūpēties par apgādājamiem (8%).⁷

Latvijas valdība savlaicīgi reaģēja uz situāciju pasaulē saistībā ar Covid-19 vīrusa izplatību un ieviesa noteiktus ierobežojumus, lai mazinātu vīrusa izplatību. Laika periodā no 2020.gada 12. marta līdz 9. jūnijam valstī tika pasludināta ārkārtējā situācija un tika ieviesti virkne ierobežojumu atbilstoši PVO un ES institūciju ieteikumiem.⁸ Šie ierobežojumi ir skāra Latvijas iedzīvotāju ikdienu, uzņēmeju un daudzu organizāciju darbību, kā arī daļēji ietekmēja alkohola patēriņa paradumus, ražošanas un izplatīšanas

³ WHO Europe. 2020. Statement to the press by Dr Hans Henri P. Kluge, WHO Regional Director for Europe.

⁴ WHO Europe. 2020. The rise and rise of interpersonal violence – an unintended impact of the COVID-19 response on families

⁵ EMCDDA. 2020. EMCDDA Trendspotter briefing: Impact of COVID-19 on drug services and help-seeking in Europe.

⁶ WHO Europe. 2020. Fact sheet - Alcohol and COVID-19: what you need to know.

⁷ Canadian Centre on Substance Use and Addiction. 2020. COVID-19 and Increased Alcohol Consumption: NANOS Poll Summary Report

⁸ LR Ministru kabineta rīkojums Nr. 103. Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu. *Latvijas Vēstnesis*, 51A, 12.03.2020.

iespējas tirgū. Pasākumu ietvaros Covid-19 izplatības mazināšanai tika atļauts arī realizēt alkoholiskos dzērienus, izmantojot distances līgumu, proti, iegādāties tos attālināti (pasūtīt internetā, telefoniski, caur mobilo telefonu aplikācijām u.c.).⁹ Attālināta alkoholisko dzērienu realizēšana bija nepieciešama, lai mazinātu personu savstarpēju saskarsmi pārtikas un alkoholisko dzērienu veikalos. Tomēr arī pēc ārkārtējās situācijas beigām alkoholisko dzērienu mazumtirdzniecība, izmantojot distances līgumu, tika pagarināta līdz stājas spēkā grozījumi Alkoholisko dzērienu aprites likumā, saskaņā ar kuriem atļauta alkoholisko dzērienu mazumtirdzniecība, izmantojot distances līgumu, bet ne ilgāk kā līdz 2020. gada 31. decembrim.¹⁰

Ņemot vērā problēmas aktualitāti un to potenciālo ietekmi uz sabiedrības veselību, ir nepieciešamība pēc padziļinātas situācijas izpētes Latvijā. Šajā ziņojumā tika apkopoti un analizēti dati par alkohola apriti un alkohola lietošanas saistīto seku izmaiņām 2020. gadā piecu mēnešu periodā (janvāris – maijs) un tika salīdzināti ar iepriekšējo gadu attiecīgo laika periodu. Datu analīze tika veikta ar mērķi izvērtēt ārkārtējās situācijas ietekmi Covid-19 vīrusa izplatības dēļ, kā arī alkohola tirdzniecības atļaušanas ar distances līguma starpniecības ietekmi uz alkohola lietošanas paradumiem un to seku izmaiņām Latvijā. Tika apkopoti Valsts ieņēmuma dienesta, Ceļu satiksmes drošības direkcijas, Valsts policijas, Rīgas pašvaldības policijas, Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta un Nacionālā veselības dienesta dati, kas ir saistīti ar alkohola apriti un patēriņu, kā arī iespējamām lietošanas sekām par 2020.gada pieciem mēnešiem (janvāri-maiju).

⁹ [LR Likums par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību. Latvijas Vēstnesis, 57B, 21.03.2020.](#)

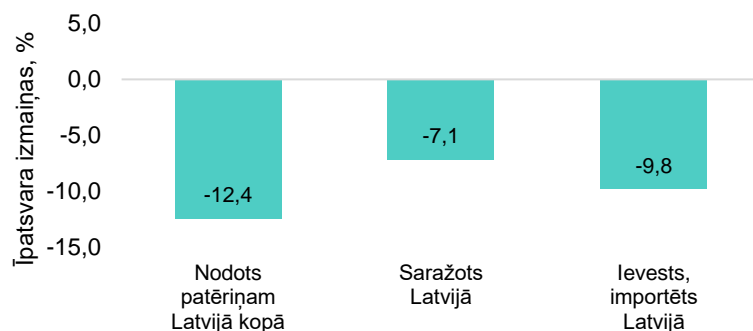
¹⁰ [LR Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likums. Latvijas Vēstnesis, 110A, 09.06.2020.](#)

2. Rezultāti

2.1. Alkoholisko dzērienu aprites izmaiņas

Atbilstoši Valsts ieņēmumu dienesta (turpmāk -VID) datiem par alkoholisko dzērienu apriti, 2019. gadā absolūtā alkohola patēriņš uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju bija 12,9 litri, kas ir par 0,3 litriem mazāk nekā 2018. gadā. Piecu mēnešu periodā (janvāris – maijs) kopumā **alkoholisko dzērienu apjoms (dal), kas tika nodots patēriņam 2020. gadā ir samazinājies par 12,4%**, bet absolūtā alkohola apjoms (a/a dal) par 6,4%, salīdzinājumā ar 2019. gada datiem piecu mēnešu griezumā. Samazinājums ir vērojams, gan importēto alkoholisko dzērienu aprītē par 9,8%, gan Latvijā saražoto alkoholisko dzērienu aprītē par 7,1%. **(Sk. 1. attēlu)**

1. attēls. Alkoholisko dzērienu aprites izmaiņas piecu mēnešu laikā 2020. gadā salīdzinājumā ar 2019.gada attiecīgo laika periodu (janvāris – maijs), %

Veicot alkoholisko dzērienu aprites izmaiņu analīzi alkoholisko dzērienu veidu grupās, tika konstatēts, ka piecu mēnešu laika periodā 2020. gadā pieaugusi degvīna aprite par 1,9% un viskija aprite par 2,6%. Savukārt citu alkoholisko dzērienu aprite ir samazinājusies. Lielākais aprites samazinājums ir vērojams raudzētiem dzērieniem (piemēram sidri, neskaitot vīnogu vīnus un alu) par 29,8%, stiprinātiem vīniem par 26,8% un alkoholiskiem kokteiļiem par 17,8%. **(Sk. 2. attēlu)**

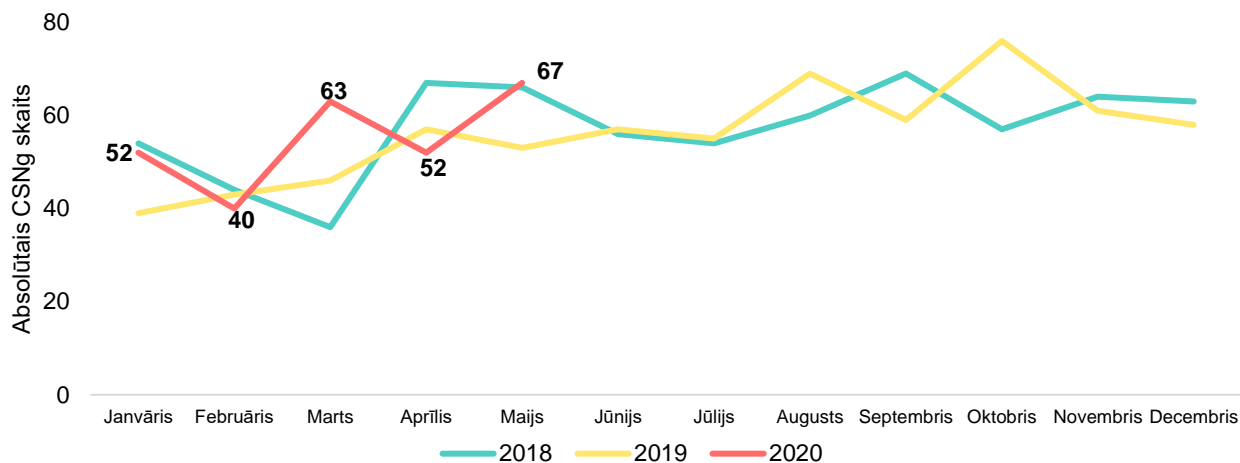

2. attēls. Alkoholisko dzērienu aprites izmaiņas alkoholisko dzērienu veidu piecu mēnešu laikā 2020. gadā salīdzinājumā ar 2019.gada attiecīgo laika periodu (janvāris – maijs), %

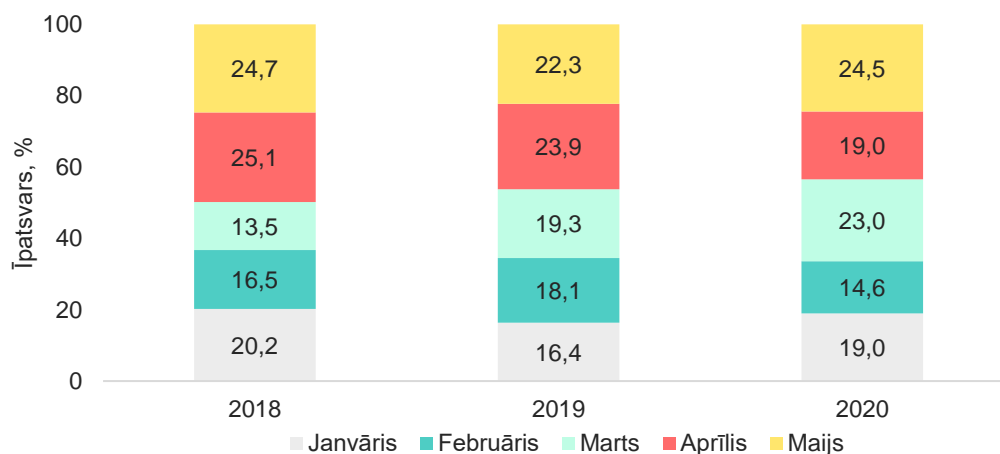
2.2. Transportlīdzekļu vadīšana alkohola reibumā

Atbilstoši Ceļu satiksmes drošības direkcijas (turpmāk – CSDD) datiem **2020. gadā piecu mēnešu laikā (janvāris – maijs) tika reģistrēti 274 ceļu satiksmes negadījumi** (turpmāk – CSNg), kurus izraisījuši transportlīdzekļu vadītāji alkohola reibumā, **kas ir par 15,1% vairāk nekā 2019. gadā un par 2,6% vairāk nekā 2018. gadā** šajā laika periodā (2019. gadā – 238 CSNg, 2018. gadā – 267 CSNg). 2020.gadā martā un maijā ievērojami pieaudzis alkohola reibumā izraisīto CSNg skaits līdz 63 un 67 gadījumiem attiecīgi, kas ir augstākais rādītājs marta un maija mēnešos pēdējo trīs gadu laikā. Tomēr februārī un aprīlī tika konstatēts vismazākais CSNg skaits pēdējo trīs gadu laikā. **(sk. 3. attēlu)**

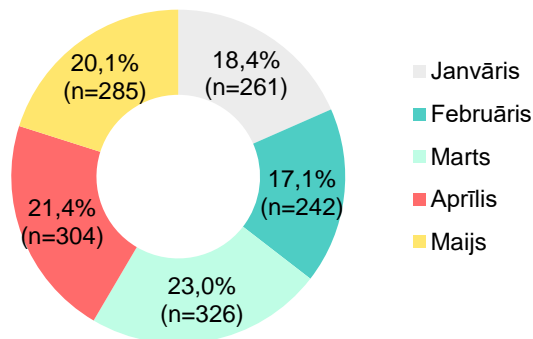
3. attēls. CSNg gadījumu skaits, kurus izraisījuši transportlīdzekļu vadītāji alkohola reibumā mēnešu griezumā 2018.- 2020. gadā (janvāris - maijs)

Veicot alkohola reibumā izraisīto CSNg proporciju analīzi piecu mēnešu griezumā tika konstatēts, ka gandrīz ceturtdaļa CSNg 2020. gadā bija reģistrēta maijā (24,5% no visiem CSNg piecos mēnešos). CSNg daļa 2020.gada martā bija ievērojami augstāka nekā iepriekšējos gados jeb 23,0% (2019. gadā – 19,3%, 2018. gadā – 13,5%), bet aprīlī (19,0%) un februārī (14,5%) CSNg skaits bija proporcionāli mazāks nekā iepriekšējos gados. **(Sk. 4.attēlu)**

4.attēls. CSNg īpatsvars, kurus izraisījuši transportlīdzekļu vadītāji alkohola reibumā piecu mēnešu griezumā 2018. - 2020.gadā (janvāris - maijs), %

Valsts policijas dati liecina, ka 2020. gadā piecu mēnešu laikā (janvāris – maijs) tika aizturēti 1418 transportlīdzekļu vadītāji alkohola reibumā, kas ir 40,1% no visiem 2019.gadā (3539 gadījumi) un 40,7% no visiem 2018. gadā (3485 gadījumi) reģistrētiem gadījumiem. Vislielākais aizturēto vadītāju skaits alkohola reibumā bijis martā (326 gadījumi) jeb 23,0% no visiem 2020. gadā piecu mēnešu laikā reģistrētiem gadījumiem. Aprīlī un maijā šis rādītājs nedaudz samazinājās, bet tomēr bija augstāks nekā gada sākumā. (Sk. 5.attēlu)

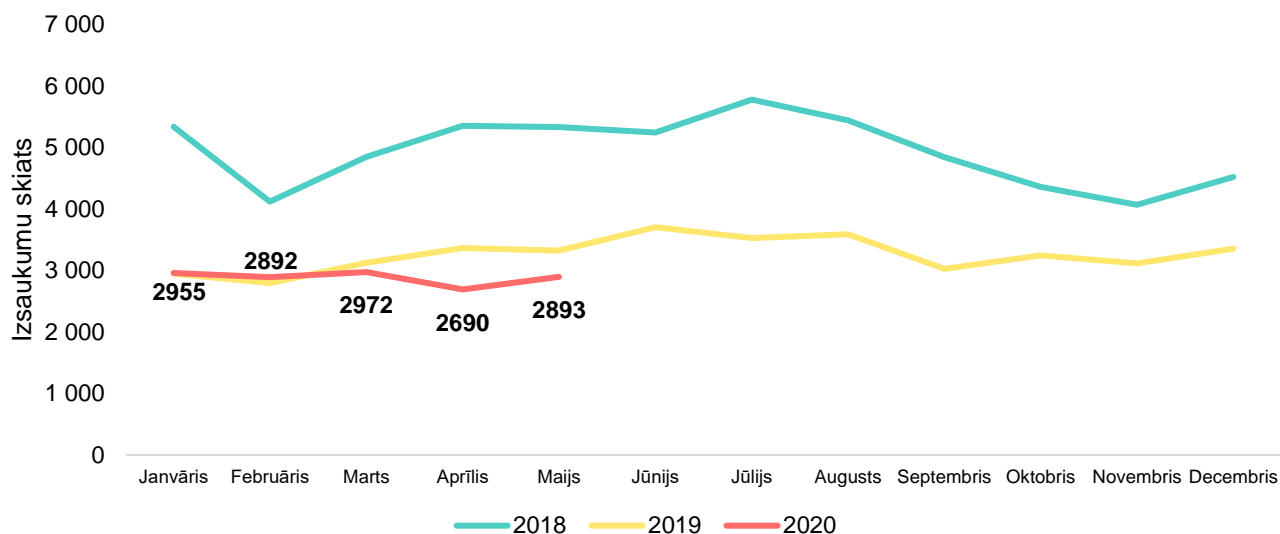

5.attēls. Alkohola reibumā aizturēto transportlīdzekļu vadītāju skaits un proporcija (ar un bez vadīšanas tiesībām) Latvijā piecu mēnešu griezumā 2020. gadā.

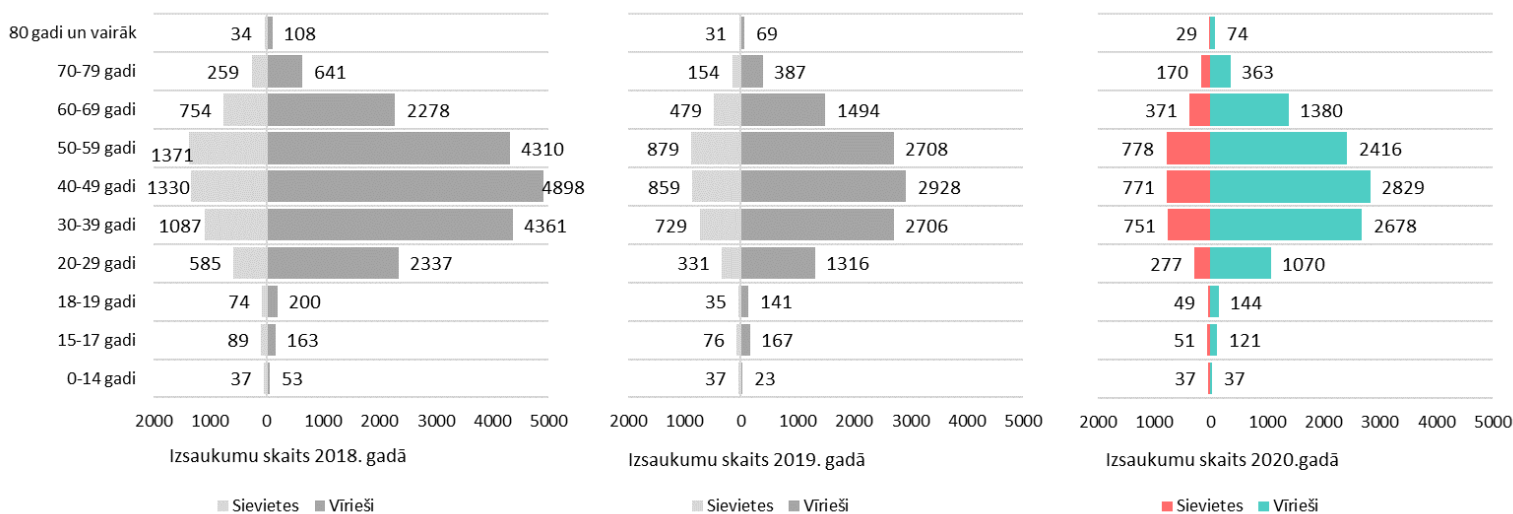

2.3. Neatliekamās medicīniskās palīdzības izsaukumi saistībā ar alkohola reibumu

Atbilstoši Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta (turpmāk – NMPD) datiem, kopumā **2020. gadā piecu mēnešu periodā (janvāris – maijs) ir novērojams mazāks izsaukumu skaits** (14402 izsaukumi) pie pacientiem, kuriem konstatēts alkohola apreibums/abstinences stāvoklis (SSK-10 F10.2-F10.9) nekā iepriekšējos divos gados piecu mēnešu laikā. Šis rādītājs 2020. gadā ir **par 7,4% mazāks nekā 2019. gadā** piecu mēnešu periodā (15551 izsaukumi) un gandrīz uz pusi jeb **par 42,3% mazāks nekā 2018. gadā** piecu mēnešu periodā (24 971 izsaukumi). (Sk. 6. attēlu)

7. attēls. NMP izsaukumu skaits pie pacientiem, kuriem konstatēts alkohola apreibums/abstinences stāvoklis (SSK-10 klasifikatora kodī F10.2-F10.9 vai pazīme par alkohola reibumu) mēnešu griezumā 2018. - 2020. gadā

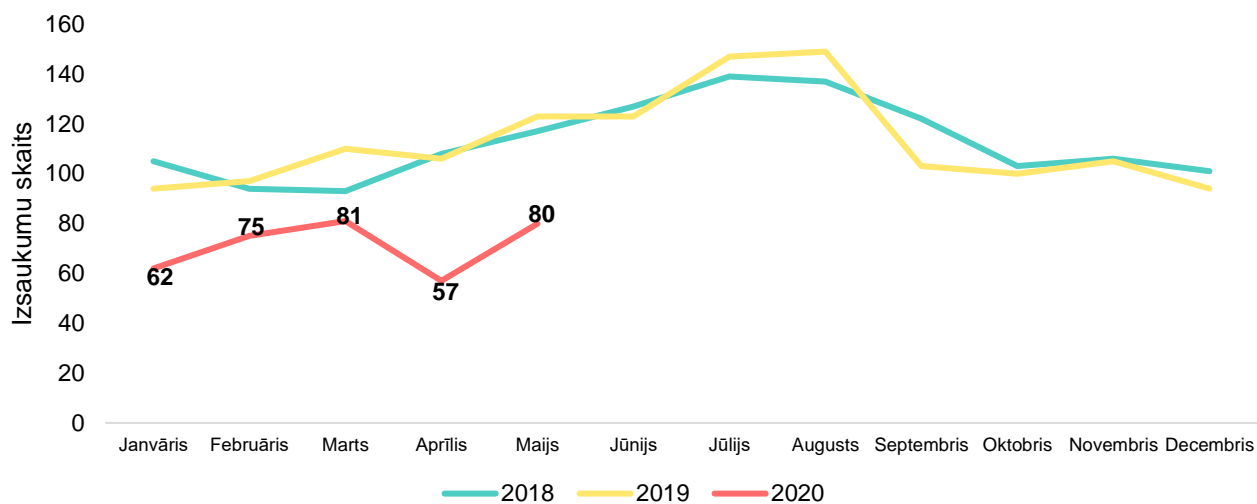

6. attēls. NMP izsaukumu skaits pie pacientiem, kuriem konstatēts alkohola apreibums/abstinences stāvoklis (SSK-10 klasifikatora kodī F10.2-F10.9 vai pazīme par alkohola reibumu) 2018. - 2020. gadā vecuma un dzimuma grupās

Veicot vecuma un dzimuma stratificēto NMPD datu analīzi par izsaukumiem pie pacientiem, kuriem konstatēts alkohola apreibums/abstinences stāvoklis ir novērojams, ka visvairāk izsaukumu bija pie vīriešiem vecuma grupā no 40 līdz 49 gadiem, gandrīz tik pat augsti rādītāji ir vecuma grupās no 30 līdz 39 gadiem un no 50 līdz 59 gadiem. Šī tendence piecu mēnešu laika periodā (janvāris – maijs) ir bijusi nemainīga pēdējo trīs gadu laikā. Tomēr gandrīz visās vecuma grupās izsaukumu skaits ir samazinājies vai palicis nemainīgs. **(Sk. 7. attēlu)**

2020. gadā piecu mēnešu laikā (janvāris – maijs) ir novērojams arī **NMPD izsaukumu skaita samazinājums pie pacientiem, kuriem konstatēta alkohola toksiska darbība (SSK-10 T51) salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem (355 izsaukumi). Salīdzinājumā ar 2019. gada datiem šis rādītājs 2020. gadā piecu mēnešu periodā ir samazinājies par 67,0% (530 izsaukumi), bet ar 2018. gadu par 68,7% (517 izsaukumi).** 2020. gadā visvairāk izsaukumu tika reģistrēti martā (81 gadījums) un aprīlī (80 gadījumi), bet vismazākais aprīlī (57 gadījumi). **(Sk. 8. attēlu)**

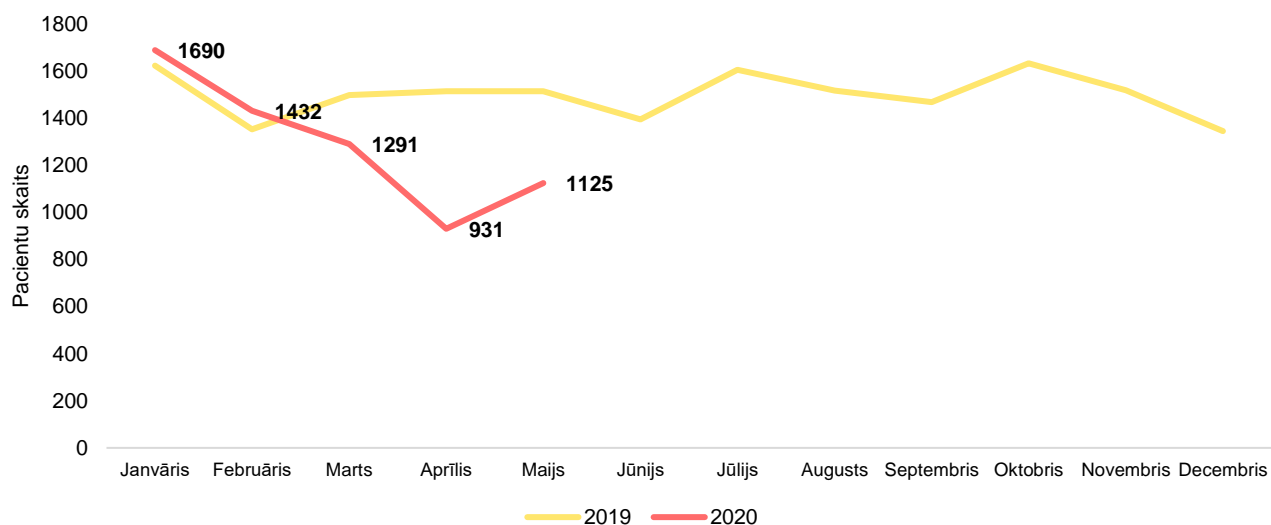

8.attēls. NMP izsaukumu skaits pie pacientiem, kuriem konstatēta alkohola toksiska darbība (SSK-10 klasifikatora kods T51) mēnešu griezumā 2018. - 2020.gadā, %

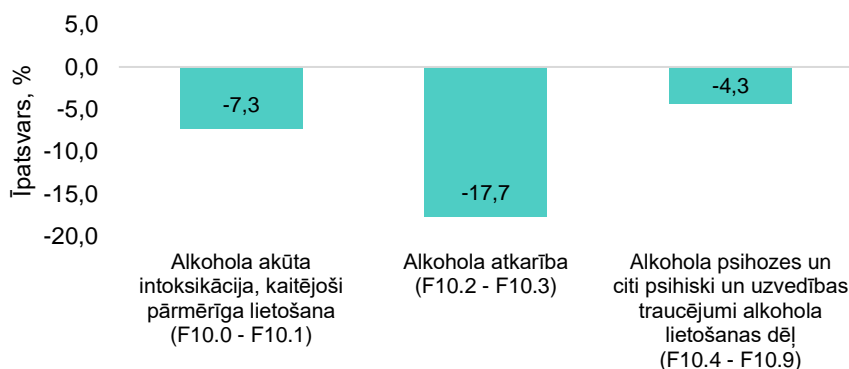
2.4. Ārstēšanas pakalpojumi pacientiem ar veselības traucējumiem alkohola lietošanas dēļ

Atbilstoši Nacionālā veselības dienesta (turpmāk – NVD) datiem **ambulatoro un stacionāro pakalpojumu saņēmušo pacientu skaits ar F10 pamatdiagnozi (psihiski un uzvedības traucējumi alkohola lietošanas dēļ) 2020. gadā piecu mēnešu laikā (janvāris – maijs) samazinājies par 13,5%** (6469 pacienti) salīdzinājumā ar 2019. gada pacientu skaitu šajā periodā (7509 pacienti). Toties 2020. gadā pieaugušo pacientu skaits ir samazinājies par 13,4%, bet nepilngadīgo pacientu skaits par 22,1%. Samazinājums ir vērojams lielākoties ārkārtējās situācijas mēnešos (marts – maijs). **(Sk. 9. attēlu)**

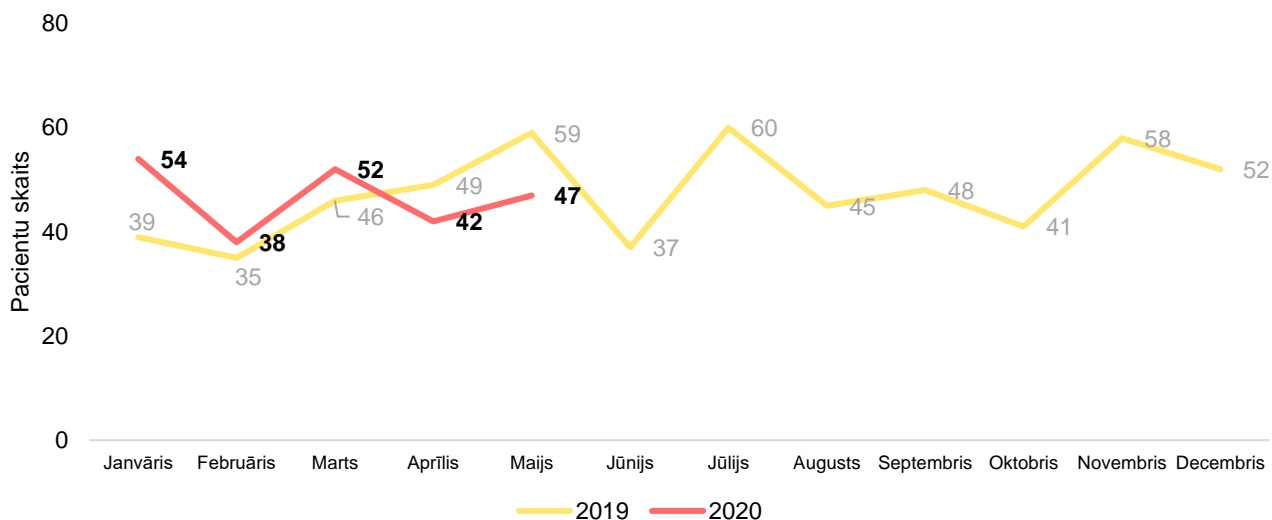
9. attēls. Ambulatoro un stacionāro pakalpojumu saņēmušo pacientu skaits ar psihisko un uzvedības traucējumu pamatdiagnozi alkohola lietošanas dēļ (SSK-10 klasifikatora kods F10) mēnešu griezumā 2019. – 2020. gadā

Ambulatoro un stacionāro pakalpojumu saņēmušo pacientu skaita samazinājums ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem alkohola lietošanas dēļ ir novērojams visās pamatdiagnožu grupās. Vislielākais pacientu skaits tika reģistrēts ar **alkohola atkarības diagnostēm (F10.2 – F10.3)** jeb 3227 pacienti 2020. gadā un 4527 pacienti 2019. gadā (janvāris – maijs). Vienlaikus šajā grupā **tika novērots reģistrēto pacientu samazinājums par 17,7%** 2020. gadā (janvāris – maijs) salīdzinājumā ar 2019. gada šī laika perioda datiem. **Pacientu skaits ar alkohola akūtu intoksikāciju, kaitējoši pārmērīgu lietošanu (F10.0 - F10.1) 2020. gadā samazinājies par 7,3%**, bet ar alkohola psihozēm un citiem psihiskiem un uzvedības traucējumiem alkohola lietošanas dēļ (F10.4 – F10.9) samazinājies par 4,3%. **(Sk. 10. attēlu)**

10. attēls. Ambulatoro un stacionāro pakalpojumu saņēmušo pacientu skaita izmaiņas ar psihisko un uzvedības traucējumu pamatdiagnozēm alkohola lietošanas dēļ (SSK-10 klasifikatora kodī F10.0 – F10.9) 2020. gadā salīdzinājumā ar 2019.gadu (janvāris – maijs), %

Saskaņā ar NVD datiem kopējais stacionāros **nonākušo pacientu skaits ar T51 pamatdiagnozi (alkohola toksiska darbība) 2020. gadā piecu mēnešu laikā (janvāris – maijs) ir bijis par 2,2% lielāks** par 2019. gada rādītājiem jeb 233 un 228 pacienti attiecīgi, bet atšķirības nav būtiskas. 2020. gada pirmo trīs mēnešu laikā pacientu skaits ar T51 diagnozi bijis lielāks nekā 2019. gadā šajos mēnešos, bet aprīlī un maijā ir novērojama pretējā likumsakarība. Ievērojams reģistrēto pacientu skaits ir saistīts ar etanola toksisko iedarbību (T51.0) jeb 78,1% 2019. gadā un 79,8% 2020. gadā piecu mēnešu laikā. (Sk. 11. attēlu)

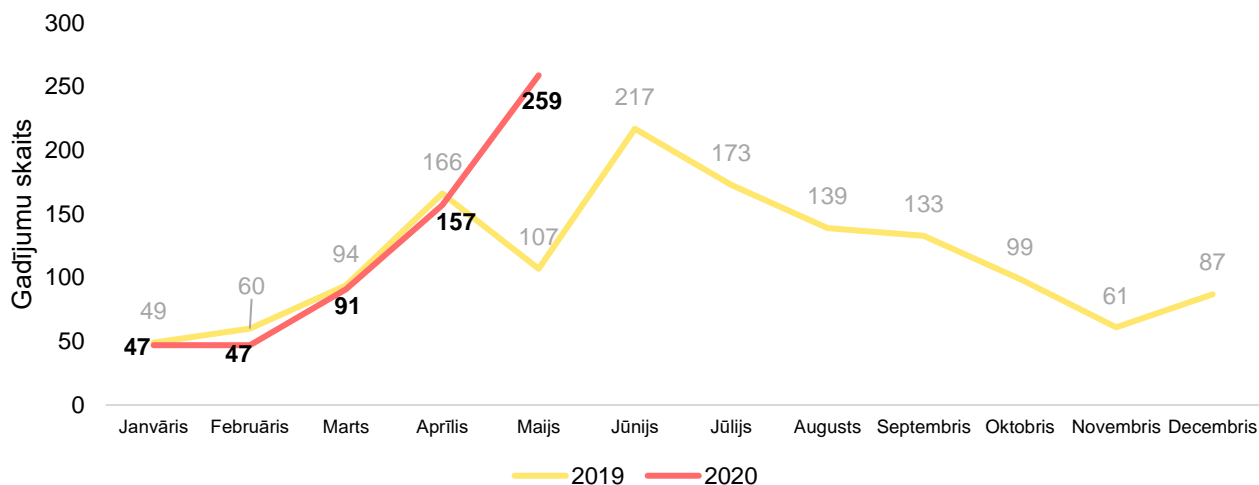

11. attēls. Stacionāros nonākušo pacientu skaits ar alkohola toksiskas darbības pamatdiagnozi (SSK-10 klasifikatora kods T51) mēnešu griezumā 2019. – 2020. gadā

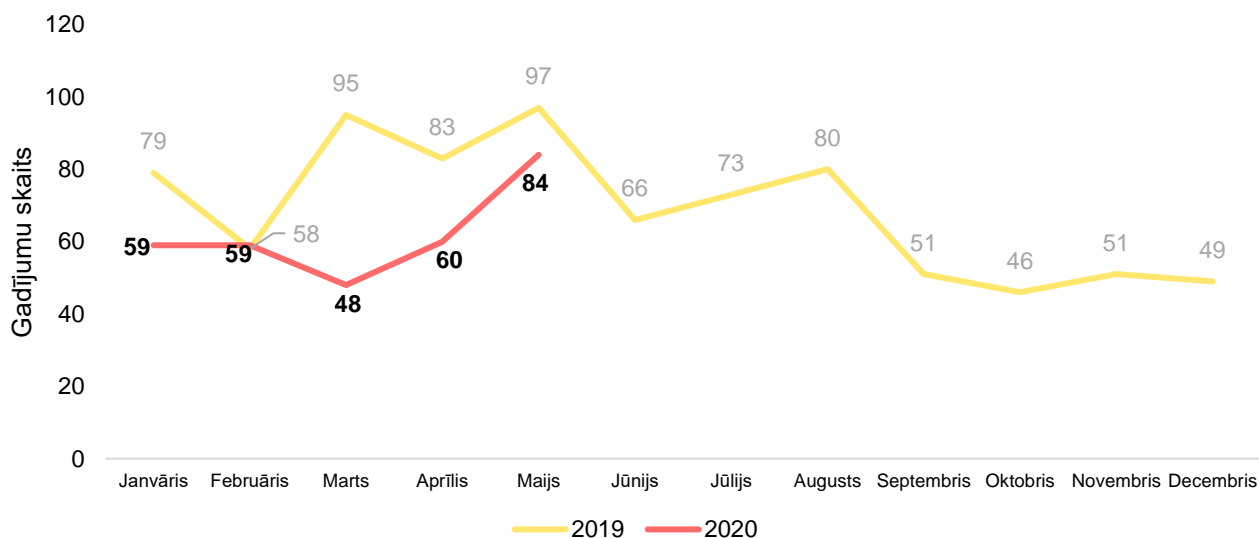
2.5. Pārkāpumi un konflikti, kas saistīti ar pārmērīgu alkohola lietošanu

Rīgas Pašvaldības policijas (turpmāk – RPP) dati liecina, ka 2020. gadā pirmo piecu mēnešu laikā (janvāris – maijs) **kopējais fiksēto pārkāpumu skaits par atrašanos ar atvērtu vai vaļēju alkoholiskā dzēriena iepakojumu (601 pārkāpums) ir palielinājies par 26,3%** salīdzinājumā ar 2019. gada pārkāpumu skaitu šajā laika periodā (476 pārkāpumi). (Sk. 12. attēlu)

12.attēls. RPP fiksēto administratīvā rakstura pārkāpumu skaits par atrašanos ar atvērtu vai vaļēju alkoholiskā dzēriena iepakojumu 2019. un 2020. gadā

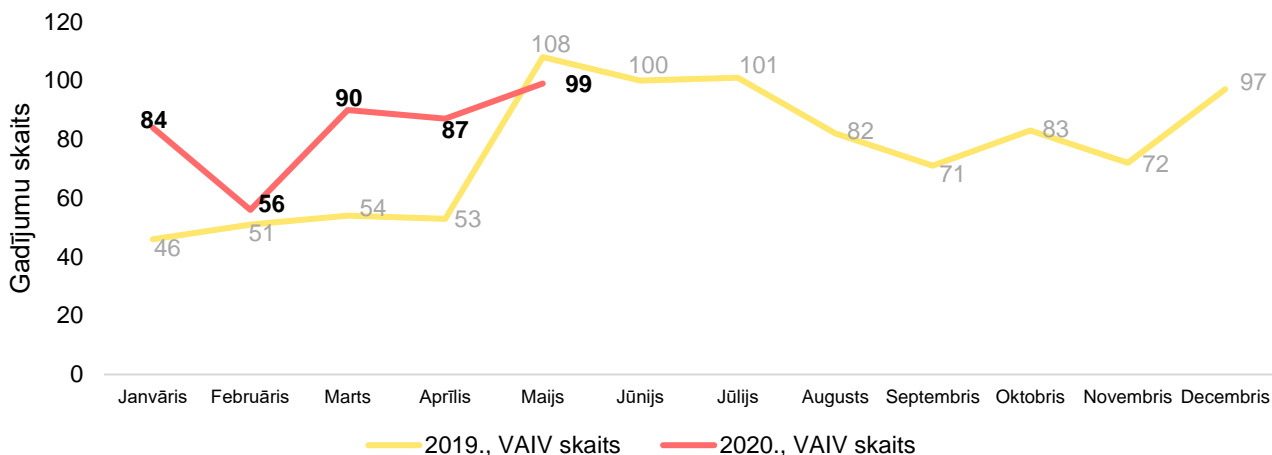
Savukārt 2020. gadā **fiksēto administratīvā rakstura pārkāpumu skaits Rīgā (310 pārkāpumi), kas izdarīti alkohola reibumā piecu mēnešu laikā (janvāris – maijs) ir bijis mazāks par 24,8%** nekā 2019. gadā (412 pārkāpumi), bet kopš marta mēneša ir novērojama pieaugoša tendence. (Sk. 13. attēlu)

13.attēls. RPP fiksēto administratīvā rakstura pārkāpumu skaits, kas izdarīti alkohola reibumā mēnešu griezumā 2019. un 2020. gadā

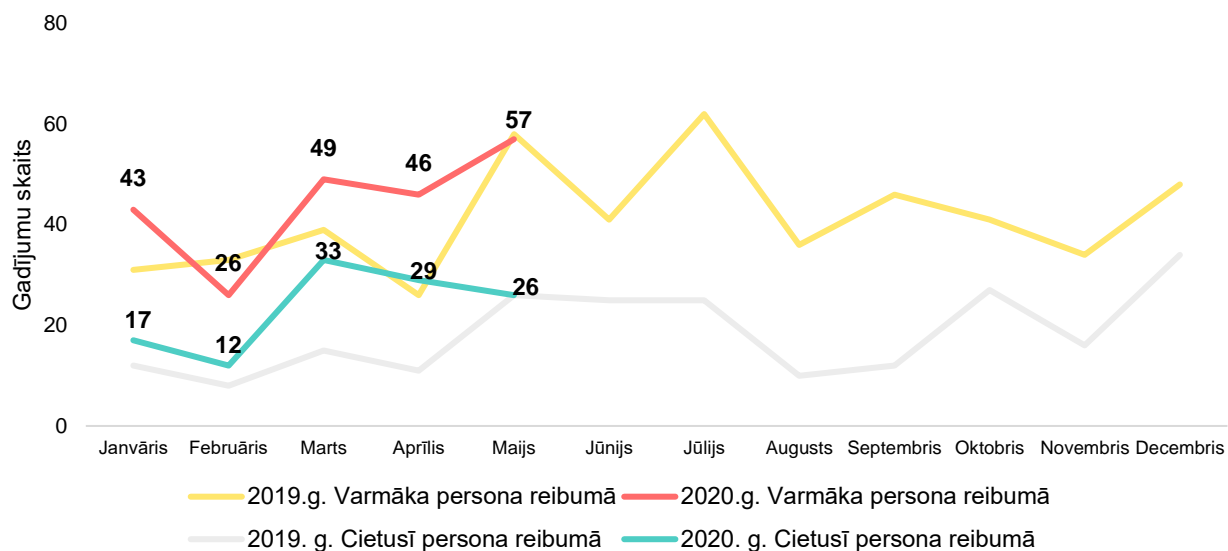

Atbilstoši RPP datiem 2020. gadā piecu mēnešu laikā (janvāris – maijs) ir samazinājies izsaukumu skaits pie ģimenes konfliktiem par 9,5% (545 gadījumi) salīdzinājumā ar 2019. gada datiem (602 gadījumi). Vienlaikus 2020. gadā piecu mēnešu laikā (janvāris – maijs) palielinājies gadījumu skaits (416 gadījumi) par 33,3%, kad tika aizpildīta Vardarbīgā apdraudējuma izvērtējuma veidlapa (turpmāk - VAIV), salīdzinājumā ar 2019. gada gadījumu skaitu šajā laika periodā (312 gadījumi). (Sk. 14. attēlu)

14. attēls. Aizpildīto Vardarbīgas apdraudējuma izvērtējuma veidlapu (VAIV) skaits Rīgas pašvaldībā mēnešu griezumā 2019. - 2020. gadā

2020. gadā par 18,2% pieaudzis gadījumu skaits, kad varmāka persona bija reibumā (221 gadījums janvārī – maijā) salīdzinājumā ar 2019.gada reģistrētiem gadījumiem (187 gadījumi janvārī - maijā). Kā arī, 2020. gadā piecu mēnešu laikā (117 gadījumi janvārī – maijā) ievērojami pieaudzis gadījumu skaits, kad cietusī persona bija reibumā jeb par 62,5% salīdzinājumā ar 2019. gadu (72 gadījumi janvārī – maijā). (Sk. 15. attēlu)

15. attēls. Konfliktos iesaistīto varmāku un cietušo personu skaits reibumā Rīgas pašvaldībā mēnešu griezumā 2019. – 2020. gadā

Saskaņā ar Valsts policijas apkopoto informāciju no lekšlietu integrētās informācijas sistēmas apakšsistēmā “Elektroniskais notikumu žurnāls” kā **“Notikums pret sabiedrisko kārtību / Ģimenes konflikts”** 2019. gadā tika reģistrēti 9027 notikumi, vidēji dienā – 25 notikumi. Savukārt, 2020. gadā (laika posmā no 1. janvāra līdz 31. maijam) tika reģistrēti 4952 notikumi, vidēji dienā – 33 notikumi, kas **vidēji dienā ir par 32% vairāk reģistrēto notikumu nekā 2019. gadā.**

Analizējot izsaukumu skaitu uz ģimenes konfliktiem ārkārtējās situācijas laikā un salīdzinot ar tādu pašu laika posmu (no 13. marta līdz 31. maijam) 2019. gadā, var secināt, ka **izsaukumu skaits uz ģimenes konfliktiem ir palielinājies** (2019. gadā šajā laika posmā bija reģistrēti 1707 izsaukumi, vidēji - 21 izsaukums dienā, 2020. gadā ārkārtējās situācijas laikā bija reģistrēti 2709 izsaukumi, vidēji – 34 izsaukumi dienā, proti, **par 37% vairāk izsaukumu, nekā 2019. gadā.**)

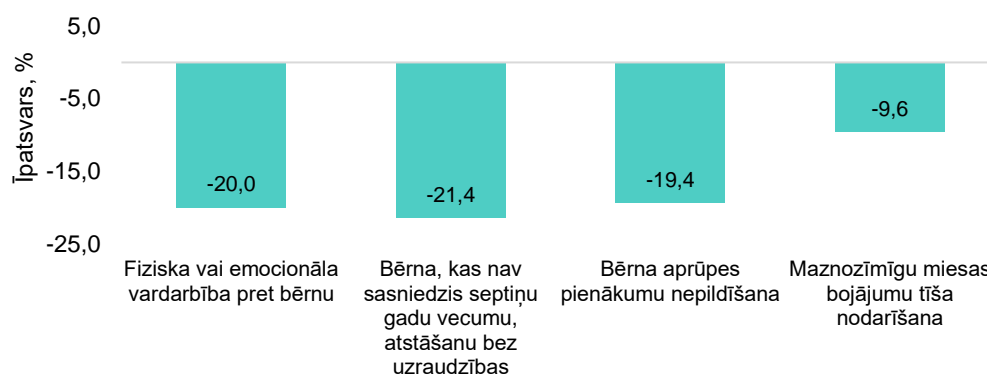
Vienlaikus jāatzīmē, ka šajā laika posmā pieņemto policijas lēmumu par nošķiršanu skaits ir samazinājies (2019. gadā bija pieņemti 177 policijas lēmumi par nošķiršanu, vidēji - 2,2 lēmumi dienā, 2020. gadā ārkārtējās situācijas laikā bija pieņemti 113 policijas lēmumi par nošķiršanu, vidēji – 1,5 lēmumi dienā).

Valsts policija nevar sniegt informāciju par gadījumiem, kad vardarbība ģimenē notikusi, lietojot alkoholiskos dzērienus, jo atbilstoši normatīvajiem aktiem šādas ziņas informācijas sistēmās netiek reģistrētas. Tomēr balstoties uz PVO datiem par vardarbības izplatību ģimenēs alkohola reibumā var secināt, ka vismaz trešdaļa gadījumu var būt saistīta ar alkohola lietošanu, bet starpvalstu izplatības dati atšķiras. Tā piemēram, Šveicē 33%

gadījumos varmāka bija alkohola reibumā, Islandē 71% gadījumos, Apvienotajā Karalistē 32% gadījumos, bet ASV - 55%.^{11, 12}

Valsts policijas dati liecina, ka **likumpārkāpumu skaits pret nepilngadīgām personām ārkārtējās situācijas laikā ir samazinājies vidēji par 17,3%** jeb no 1018 gadījumiem 2019. gadā (13.03. – 31.05.) līdz 842 gadījumiem 2020. gadā attiecīgā laika posmā (13.03. – 31.05.). Vislielākais gadījumu skaits bija saistīts ar bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu jeb 303 gadījumi 2020. gadā un 376 - 2019. gadā, bet tas ir samazinājies par 19,4%. Vismazākais likumpārkāpumu skaits bija saistīts ar bērna atstāšanu bez uzraudzības jeb 22 gadījumi 2020. gadā un 28 – 2019. gadā. Vismazākais likumpārkāpumu samazinājums jeb tikai par 9,6% ir saistīts ar maznozīmīgu miesas bojājumu tīšu nodarīšanu bērniem, 2020. gadā tika reģistrēti 225 gadījumi, bet 2019. gadā - 249. **(Sk. 16.attēlu)**

16.attēls. Likumpārkāpumu pret nepilngadīgām personām skaita izmaiņas 2020. gadā salīdzinājumā ar 2019.gadu (13.marts – 31. maijs), %

¹¹ [WHO Europe. 2005. Alcohol and Interpersonal Violence. Policy Briefing](#)

¹² [WHO. 2006. Fact sheet: Intimate partner violence and alcohol.](#)

3. Rezultātu kopsavilkums

Rādītāju izmaiņas salīdzinājumā ar 2019. gada datiem

Samazinājums

- ✓ Alkoholisko dzērienu apjoms, kas tika nodots patēriņam [VID] ↓ par 12,4%
- ✓ Izsaukumu skaits pie pacientiem, kuriem konstatēts alkohola apreibums/abstinences stāvoklis (SSK-10 F10.2-F10.9) [NMPD] ↓ par 7,4%
- ✓ Izsaukumu skaits pie pacientiem, kuriem konstatēta alkohola toksiska darbība (SSK-10 T51) [NMPD] ↓ par 67,0%
- ✓ Pacientu skaits ar F10 pamatdiagnozi (psihiski un uzvedības traucējumi alkohola lietošanas dēļ) [NVD] ↓ par 13,5%
- ✓ Rīgas pašvaldībā fiksēto administratīvā rakstura pārkāpumu skaits, kas izdarīti alkohola reibumā [RPP] ↓ par 24,8%
- ✓ Izsaukumu skaits Rīgas pašvaldībā pie ģimenes konfliktiem [RPP] ↓ par 9,5%
- ✓ Likumpārkāpumu skaits pret nepilngadīgām personām [VP] ↓ par 17,3%

Pieaugums

- ✓ CSNg, kurus izraisījuši transportlīdzekļu vadītāji alkohola reibumā [CSDD] ↑ par 15,1%
- ✓ Pacientu skaits stacionāros ar T51 pamatdiagnozi (alkohola toksiska darbība) [NVD] = ↑ par 2,2%
- ✓ Rīgas pašvaldībā fiksēto pārkāpumu skaits par atrašanos ar atvērtu vai vaļēju alkoholiskā dzēriena iepakojumu [RPP] ↑ par 26,3%
- ✓ Gadījumu skaits, kad tika aizpildīta Vardarbīgā apdraudējuma izvērtējuma veidlapa Rīgas pašvaldībā [RPP] ↑ par 33,3%,
- ✓ Gadījumu skaits Rīgas pašvaldībā, kad konfliktā iesaistītā varmācīgā persona bija reibumā [RPP] ↑ par 18,2%
- ✓ Gadījumu skaits Rīgas pašvaldībā, kad konfliktā iesaistītā cietusī persona bija reibumā [RPP] ↑ par 62,5%
- ✓ Vidēji dienā reģistrēto notikumu skaits, kas reģistrēti kā "Notikums pret sabiedrisko kārtību / Ģimenes konflikts" [VP] ↑ par 32%
- ✓ Izsaukumu skaits pie ģimenes konfliktiem [VP] ↑ par 37%

4. Rezultātu analīze

Balstoties uz veikto datu apkopojumu var secināt, ka **alkoholisko dzērienu apjoma samazinājums, kas tika nodots patēriņam**, var būt saistīts ne tikai ar patēriņa samazinājumu Latvijas iedzīvotāju vidū, bet arī ar ierobežojumiem saistībā ar valstī izsludināto ārkārtējo situāciju. Tika ieviesti starptautisko pārvadājumu un starpvalstu ceļojumu ierobežojumi, kas varēja negatīvi ietekmēt alkohola tirdzniecību Latvijas – Igaunijas pierobežā, kā arī alkohola eksportu. Tika slēgtas izklaides vietas un tika ierobežoti bāru, restorānu, kultūras pasākumu un veikalu darba laiki un cilvēku plūsma. Pasākumi, kas tika vērsti uz Covid-19 izplatības mazināšanu vienlaicīgi veicinājuši alkohola pieejamības samazināšanos un socializācijas iespēju trūkumu.

NPMD dati liecina, ka 2020. gadā ir **samazinājies izsaukumu skaits pie pacientiem, kuriem konstatēta alkohola toksiskā darbība un alkohola reibums**. Viens no potenciāliem skaidrojumiem ir NMPD resursu noslogojums un to pārvirzīšana uz palīdzības sniegšanu Covid-19 pacientiem un iedzīvotāju testēšanu, kas varēja veicināt izsaukumu padziļināto izvērtējumu par palīdzības sniegšanas nepieciešamību. Vienlaikus NVD dati liecina, ka **samazinājies pacientu skaits ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem alkohola lietošanas dēļ stacionāros un ambulatorās iestādēs**, kas var būt saistīts ar ierobežojumiem ambulatoro veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšanas kārtībā.

Datu analīzes rezultāti liecina, ka 2020. gada sākumā ir novērojams **ar alkohola lietošanu netieši saistīto seku pieaugums**, piemēram pieaudzis CSNg skaits, kurus izraisījuši transportlīdzekļu vadītāji alkohola reibumā, kā arī vardarbīgo un ģimenes konfliktu skaits. Tomēr, RPP un VP dati par izsaukumiem pie ģimenes konfliktiem atšķiras. RPP dati liecina par šo izsaukumu samazinājumu, bet VP dati par izsaukumu skaita palielinājumu. Policijas datus trūkst informācija par konfliktiem, kas ir saistīti ar alkohola lietošanu, tāpēc nav iespējams izvērtēt alkohola lietošanas ietekmi uz konfliktu skaita izmaiņām. Tomēr ir novērojams gadījumu skaita pieaugums Rīgas pašvaldībā, kuros konfliktā iesaistītās personas bija acīmredzamā reibumā. Bet fakta konstatēšana par personu reibumu balstās uz policijas darbinieku subjektīvo novērtējumu un nav precizēts, kuru vielu reibumā šīs personas ir bijušas konflikta laikā. Iekšlietu nozares iestāžu darbu un atbildes reakcijas algoritmu daļēji varēja ietekmēt jauno pienākumu pievienošanās, resursu noslogojums un to pārvirzīšana uz sabiedriskās kārtības kontroli saistībā ar jauniem ierobežojumiem ārkārtējās situācijas laikā Covid-19 vīrusa izplatības dēļ.

Balstoties uz datu analīzes rezultātiem var secināt, ka vairāku faktoru kopums ietekmēja alkohola patēriņa un to lietošanas seku izmaiņas 2020. gadā. Piemēram, ierobežojumi izklaides un sabiedriskās ēdināšanas vietās, izmaiņas likumdošanā par alkohola tirdzniecību atļaušanu, izmantojot distances līgumu, sabiedrības reakcija uz ierobežojumiem ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19, iekšlietu un veselības nozares pienākumu paplašināšana un noteiktie veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanas ierobežojumi u.c. Balstoties uz šobrīd pieejamiem piecu mēnešu rutīnas statistikas datiem nevar viennozīmīgi spriest par šo faktoru tiešo ietekmi uz alkohola lietošanas paradumiem un to sekām. Lai izvērtētu ieviesto ierobežojumu un izmaiņu

ietekmi ilgtermiņā, ir nepieciešams apkopot datus par alkoholisko dzērienu apgrozījuma izmaiņām gada periodā, izmantojot distances līgumu un tirdzniecības un sabiedriskās ēdināšanas vietās, veikt aptauju iedzīvotāju vidū par alkohola lietošanas un iegādes paradumu izmaiņām un piedzīvoto pieredzi ārkārtējās situācijas laikā kā arī ņemt vērā virkni citu ietekmējošo faktoru.